

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

307

Polityka ekonomiczna

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-390-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Franciszek Adamczuk , Produkty tradycyjne i regionalne i ich wykorzystanie w promocji regionu.....	15
Ewa Badzińska , Perspektywy i bariery rozwoju firm <i>spin-off</i> w Polsce.....	25
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Polityczne i strukturalne czynniki wpływające na przemiany w rozmieszczeniu produkcji trzody chlewnej w krajach Unii Europejskiej.....	35
Agnieszka Barczak , Wykorzystanie metody programowania liniowego do oceny procesu produkcyjnego grup gospodarstw wybranych typów rolniczych.....	45
Wioletta Bieńkowska-Golasa , Odległość gmin wiejskich województwa mazowieckiego od głównych ośrodków gospodarczych a ich poziom przedsiębiorczości	56
Alicja Bonarska-Treit , Turystyka szansą rozwoju lokalnego.....	65
Agnieszka Borowska , Wykorzystanie środków w ramach krajowych programów wsparcia pszczelarstwa w Polsce.....	77
Anna Czech , Bezpieczeństwo energetyczne Polski a odnawialne źródła energii	92
Małgorzata Dolata , Pozycja konkurencyjna obszarów wiejskich Polski Wschodniej z punktu widzenia ich wyposażenia w infrastrukturę gospodarczą.....	100
Monika Fabińska , Wybrane czynniki kapitału regionalnego determinujące rozwój firm z sektora włókienniczo-odzieżowego z województwa łódzkiego	109
Mateusz Folwarski , Wynagrodzenia dyrektorów wykonawczych rady dyrektorów największych amerykańskich banków przed i po kryzysie finansowym	121
Małgorzata Fronczek , Charakter wymiany handlowej Polski z zagranicą po 1990 roku	132
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw sektora motoryzacyjnego w Polsce i w Europie	142
Marcin Gospodarowicz , Sektor mikroprzedsiębiorstw w Polsce i jego wsparcie ze środków UE w latach 2007-2011	152
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polski sektor rolny a cyfryzacja – przykład i bariery realizacji projektu wdrażającego technologie informatyczne.....	165

Sylwia Guzdek , Znaczenie instytucji otoczenia biznesu dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2007-2012	176
Barbara Hadryjańska , Umacnianie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na przykładzie sektora rolno-spożywczego	190
Sławomira Hajduk , Instrumenty ekonomiczne zarządzania przestrzenią na poziomie lokalnym	201
Mariusz Hamulczuk , Asymetria w transmisji cen w łańcuchu żywnościowym. Przykład cen drobiu w Polsce.....	212
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej osobom nieubezpieczonym na podstawie decyzji organu wykonawczego samorządu terytorialnego	224
Grażyna Karmowska , Zróżnicowanie rozwoju powiatów województwa zachodniopomorskiego.....	233
Wojciech Kisiał, Bartosz Stępiński , Analiza zróżnicowania przestrzennego absorpcji funduszy Unii Europejskiej przez samorządy terytorialne w Polsce.....	247
Joanna Kizielewicz , Polityka gospodarcza rządu i Unii Europejskiej wobec regionów nadmorskich i jej wpływ na rozwój turystyki morskiej w Polsce	257
Ewa Kołozycz , Dochody typowych gospodarstw mlecznych w UE w 2011 roku	270
Sylwester Kozak , Efektywność zakładów ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 2002-2011. Czy wielkość i własność zagraniczna zakładów mają znaczenie?.....	280
Mariusz Kudelko , Ocena zasadności budowy elektrowni systemowych wykorzystujących nowe złoża węgla brunatnego	292
Anetta Kuna-Marszałek , Strategie ekologiczne przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych.....	305
Piotr Laskowski , Specjalne strefy ekonomiczne jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST- PARK”	317
Wojciech Leoński , Zewnętrzne bariery rozwoju przedsiębiorczości w Polsce..	330
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Współpraca przedsiębiorstw przemysłowych z innymi uczestnikami rynku w zakresie działalności innowacyjnej.....	341
Agnieszka Malkowska , Strategia rozwoju Euroregionu Pomerania a budowa konkurencyjnego regionu przygranicznego.....	353
Arkadiusz Malkowski , Wschodnia granica Polski. Od peryferii i izolacji do współdziałania	363
Grażyna Mańczak , Ocena polityki proeksportowej w Polsce	373
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analiza nakładów pracy w gospodarstwach rolnych w 2010 roku w porównaniu do 2002 roku	384

Dominika Mierzwa , Zastosowanie modelu multiplikacyjnej analizy dyskryminacji w ocenie spółdzielczych przedsiębiorstw mleczarskich.....	396
Andrzej Miszczuk , Nowe podejście do regionalnego planowania strategicznego (na przykładzie województwa podkarpackiego).....	408
Zbigniew Mongiało, Michał Świtlyk , Analiza współczynników efektywności uczelni publicznych.....	420
Anna Oleńczuk-Paszel, Monika Śpiewak-Szyjka , Gospodarowanie wojewódzkim zasobem nieruchomości a dochody województwa	431
Piotr Podsiadło , Zagadnienie pomocy publicznej dla przedsiębiorstw w sektorze rybołówstwa.....	442
Halina Powęska , Cel przekraczania granicy uczestników handlu przygranicznego a struktura towarowa transgranicznych zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim	454
Zdzisław W. Puślecki , Nowe zjawiska we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej w warunkach perspektywy budżetowej na lata 2014-2020 ...	465
Bogusława Puzio-Waślawik , Samozatrudnienie w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce	477
Małgorzata Raczkowska , Spółdzielczość socjalna w Polsce	489
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci polityki regionalnej.....	502
Iga Rudawska , Sieć jako pośrednia forma koordynacji gospodarczej na przykładzie zintegrowanej opieki zdrowotnej	513
Robert Rusielik , Determinanty efektywności technicznej produkcji żywca wołowego w Europie i na świecie w roku 2011	522
Karolina Sienkiewicz , Karta Praw Studenta a sytuacja absolwentów szkół wyższych na rynku pracy.....	534
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audyt jako narzędzie optymalizacji zarządzania przedsiębiorstwem w dobie kryzysu ekonomicznego	546
Katarzyna Skorupińska , Niezwiązkowe formy reprezentacji pracowników w polskim systemie stosunków przemysłowych	557
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinanty niezależności komitetu wynagrodzeń w bankach w Polsce	569
Jerzy Sokołowski , Optymalizacja wyboru oferty turystycznej przez klienta przy wykorzystaniu portalu internetowego holidaycheck	581
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka , Ocena stopnia wykorzystania pomocy publicznej przez przedsiębiorstwa województwa lubelskiego na podstawie wyników badań ankietowych	590
Marcin Stępień , Elementy zasad podatkowych w aspekcie polskiego systemu podatkowego.....	602
Maciej Szczepankiewicz , Potencjał innowacyjny polskich parlamentarzystów.....	612

Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , Rola funduszy unijnych w finansowaniu zrównoważonego rozwoju na przykładzie gmin województwa łódzkiego	623
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , Aktywność innowacyjna a wielkość przedsiębiorstw w systemie przemysłowym małopolski	633
Dariusz Urban , Gospodarka polska jako miejsce inwestycji z perspektywy wybranych państwowych funduszy majątkowych – przyczynek do badań empirycznych.....	644
Piotr Urbanek , Polityka wynagradzania kadry kierowniczej w polskich bankach publicznych na przykładzie spółek indeksu WIG20	654
Adam Wasilewski , Użytki rolne a rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w Polsce	667
Anetta Waśniewska , Aktywność społeczna i ekonomiczna stowarzyszeń i fundacji – wybrane zagadnienia na podstawie przeprowadzonych badań	678
Marek Wigier , Sytuacja ekonomiczna przetwórstwa spożywczego w Polsce w okresie członkostwa w UE – stan i perspektywy.....	688
Edward Wiśniewski , Efekty skali w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie gmin województwa zachodniopomorskiego	700
Urszula Zagóra-Jonszta , Ruch spółdzielczy i działalność Franciszka Stefczyka	710
Katarzyna Żak , Diagnoza poziomu innowacyjności polskiej gospodarki.....	721

Summaries

Franciszek Adamczuk , Usage of traditional and regional products in the region's promotion.....	24
Ewa Badzińska , Prospects and barriers to the development of <i>spin-off</i> companies in Poland	34
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Political and structural factors affecting the changes in the distribution of pig production in the European Union countries	44
Agnieszka Barczak , The use of the linear programming method to assess the production process of groups of farms of some chosen agricultural types.	55
Wioletta Bieńkowska-Gołas , Distance of rural communities in Mazovian Voivodeship from the main economic centres and their level of entrepreneurship	64
Alicja Bonarska-Treit , Tourism as a chance for local development.....	76
Agnieszka Borowska , The use of funds under National Programmes for the Support of Apiculture in Poland	91
Anna Czech , Polish energy security and renewable energy sources	99

Malgorzata Dolata , Competitive position of East Poland rural areas from the point of view of economic infrastructure equipment.....	108
Monika Fabiańska , Selected factors of the regional capital determining investment decisions of the companies from the textile and clothing sector from Łódź Voivodeship.....	120
Mateusz Folwarski , Remuneration of executive directors of board of directors of the biggest American banks before and after the financial crisis	131
Malgorzata Fronczek , Character of the Polish foreign trade after 1990	141
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Conditioning of automotive sector enterprises competitiveness in Poland and in Europe.....	151
Marcin Gospodarowicz , Microenterprises in Poland and their support from EU funds in the years 2007-2011.....	164
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polish agriculture sector vs. digitization – example and barriers of the computer technologies implementing project realization	175
Sylwia Guzdek , The importance of business environment for small and medium-sized enterprises in 2007-2012.....	189
Barbara Hadryjańska , Strengthening the competitive advantage of companies on the example of the agri-food sector.....	200
Sławomira Hajduk , Economic instruments of space management on the local level.....	211
Mariusz Hamulczuk , Asymmetric price transmission along the food chain. Example of poultry prices in Poland	223
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Financing health care services for uninsured individuals under a decision of the executive body of the local government.....	232
Grażyna Karmowska , Differences in the development of poviats of West Pomeranian Voivodeship	246
Wojciech Kisiał, Bartosz Stępiński , Spatial differences in the absorption of EU funds by the regional and local governments in Poland.....	256
Joanna Kizielewicz , Economic policy of the government and the European Union towards coastal regions and its influence upon the development of maritime tourism in Poland	269
Ewa Kołoszycz , Income of typical dairy farms in the European Union in 2011.....	279
Sylwester Kozak , Efficiency of life insurance companies in Poland in the years 2002-2011. Do size and foreign ownership matter?.....	291
Mariusz Kudelko , Assessment of building of power plants using new lignite deposits – a systems approach.....	304
Anetta Kuna-Marszałek , Environmental strategies of enterprises on the international markets	316

Piotr Laskowski , Special economic zones as a factor of regional development based on Wałbrzych Special Economic Zone “INVEST-PARK”.	329
Wojciech Leoński , External barriers to the development of entrepreneurship in Poland	340
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Cooperation of industrial enterprises with other market participants in terms of innovative activity.....	352
Agnieszka Malkowska , Strategy for the development of Pomerania Euro-region and building of competitive border region	362
Arkadiusz Malkowski , The eastern border of Poland from outskirts and isolation to co-operation	372
Grażyna Mańczak , Pro-export policy assessment in Poland.....	383
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analysis of labour output in agricultural farms in 2010 in comparison to 2002.....	395
Dominika Mierzwa , Application of multiplication analysis of discrimination to the evaluation of cooperative dairy companies	407
Andrzej Miszczuk , New approach the regional strategic planning (as an example of Podkarpackie Voivodeship)	419
Zbigniew Mongiało, Michał Świtłyk , Analysis of efficiency coefficients of public universities	430
Anna Oleńczuk-Paszal, Monika Śpiewak-Szyjka , Voivodeship real estate management vs. voivodeship revenue	441
Piotr Podsiadło , State aid for fishing industry companies.....	453
Halina Powęska , The purpose of crossing the border by cross-border traders and the commodity structure of cross-border purchasing in the Polish-Ukrainian border region.....	464
Zdzisław W. Puślecki , New phenomena in the Common Agricultural Policy of the European Union in the conditions of a budgetary perspective for the years 2014-2020.....	476
Bogusława Puzio-Waślawik , Self-employment during the economic slowdown in Poland	488
Małgorzata Raczkowska , Social cooperative movement in Poland.....	501
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie local government units as beneficiaries of regional policy	512
Iga Rudawska , Network as an intermediate form of economic coordination on the example of integrated healthcare	521
Robert Rusielik , Determinants of technical efficiency of beef production in Europe and in the world in 2011.....	533
Karolina Sienkiewicz , Consequences of signing Student’s Law Card for university graduates	545
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audit as a tool for optimization of company management in the current economic crisis.....	556

Katarzyna Skorupińska , Non-trade union forms of employee representation in the Polish system of industrial relations	568
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinants of compensation committee independence in banks in Poland.....	580
Jerzy Sokółowski , Optimization of tourist offer selection by using Internet portal HolidayCheck.....	589
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka , Assessment of the use of public assistance by companies in Lublin Voivodeship based on survey results	601
Marcin Stępień , Elements of tax rules in the context of the Polish tax system	611
Maciej Szczepankiewicz , Polish parliamentarians' innovation potential.....	622
Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , The role of EU funds in the financing of sustainable development on the example of Łódź Voivodeship municipalities	632
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , The impact of enterprises' size on regional innovation systems – Małopolskie case	643
Dariusz Urban , Polish economy as a place of investment from the perspective of selected sovereign wealth funds – a contribution to the empirical analyses.....	653
Piotr Urbanek , Executive remuneration policy in the Polish public banks on the example of WIG20 companies.....	666
Adam Wasilewski , Arable land and the development of non-agricultural economic activity in Poland.....	677
Anetta Waśniewska , Social and economic activity of associations and foundations – selected problems based on research.....	687
Marek Wigier , Food processing in Poland in the times of EU membership – condition and perspective	699
Edward Wiśniewski , Economies of scale in the operation of local government units on the example of communities of Western Pomerania.....	709
Urszula Zagóra-Jonszta , Cooperative movement and activities of Franciszek Stefczyk	720
Katarzyna Żak , Diagnosis of the innovation level of Polish economy	732

Halina Powęska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

CEL PRZEKRACZANIA GRANICY UCZESTNIKÓW HANDLU PRZYGRANICZNEGO A STRUKTURA TOWAROWA TRANSGRANICZNYCH ZAKUPÓW NA POGRANICZU POLSKO-UKRAIŃSKIM

Streszczenie: Handel przygraniczny, czyli dokonywanie zakupów bez rejestracji w dokumentach odprawy celnej, w okresie 2001-2011 dynamicznie rozwijał się na odcinku polskim wschodniej granicy Unii Europejskiej, a szczególnie intensywnie na pograniczu polsko-ukraińskim. W minionej dekadzie odnotowano wzrost odsetka przekroczeń granicy, których głównym celem były transgraniczne zakupy. Zaobserwowano zwiększanie się udziału Ukraińców w ogólnej liczbie uczestników handlu przygranicznego, przy jednoczesnym zmniejszaniu udziału Polaków. Ukraińcy kupowali w Polsce głównie materiały budowlane, natomiast Polacy na Ukrainie paliwo. Na strukturę towarową handlu przygranicznego realizowanego przez Polaków największy wpływ miał czynnik ekonomiczny, w tym przede wszystkim różnice cen towarów o podobnym przeznaczeniu, natomiast w przypadku Ukraińców oddziaływały trzy czynniki: cena, braki w zaopatrzeniu na wewnętrznym rynku oraz jakość towarów.

Słowa kluczowe: handel przygraniczny, pogranicze polsko-ukraińskie.

1. Wstęp

Dokonywanie zakupów w kraju innym niż zamieszkiwany, przewóz tych towarów przez granicę, a czasami także częściowa ich odsprzedaż określane jest jako handel przygraniczny. Zjawisko to występuje na obszarach przygranicznych krajów, między którymi odnotowuje się różnice cen towarów o podobnym przeznaczeniu, a w niektórych przypadkach duży wpływ na skalę handlu przygranicznego ma poziom zaopatrzenia oraz jakość towarów¹. W Polsce zjawisko rozwijało się na dużą skalę w latach 90. XX w., kiedy to roczne przychody z tej działalności stanowiły ok. 10%

¹ S. Ciok, *Pogranicze polsko-niemieckie. Problemy współpracy transgranicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Acta Universitatis Wratislaviensis no. 2603, Wrocław 2004; S. Bygvra, H. Westlund, *Shopping behaviour in the Oresund region before and after the establishment of the fixed link between Denmark and Sweden*, "GeoJournal" 2004, 61, s. 41-52; Ch. Guo, A.Z. Vasquez-Parraga, Y. Wang, *An exploratory study of motives for Mexican nationals to shop in the US: More than meets the eye*, "Journal of Retailing and Consumer Services" 2006, 13, s. 351-362.

PKB, a po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej szczególnie duże wartości obrotów w ramach handlu przygranicznego obserwuje się na pograniczu polsko-ukraińskim². Odnotować należy, że wartość zakupów dokonywanych przez obcokrajowców w Polsce na tym odcinku granicznym (ok. 3,0 mld PLN) jest wielokrotnie wyższa od wartości zakupów Polaków na Ukrainie (0,3 mld PLN). Dlatego handel przygraniczny może być traktowany jako czynnik wpływający na poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów pogranicza polsko-ukraińskiego. Przez pojęcie uczestnik handlu przygranicznego rozumie się osobę, która odbywa podróż transgraniczną, a w drodze powrotnej przywozi do kraju zakupione za granicą artykuły w ilościach mieszczących się w bagażu podróży. Ilość zakupionych towarów powinna być zgodna z normami określonymi w taryfie celnej, w której wskazano ilości towarów możliwe do przewiezienia do Polski w skali jednego miesiąca. Obserwuje się przypadki wielokrotnego w ciągu miesiąca (a czasami nawet w ciągu dnia) przekraczania granicy przez uczestników handlu przygranicznego, każdorazowo ze zgodną z ustawą ilością towarów. Jeśli taki proceder nie jest odnotowywany przez służby kontroli celnej, jest to działanie na pograniczu prawa. Wobec powyższego ważnym zagadnieniem badawczym staje się cel przekraczania granicy przez uczestników handlu przygranicznego. Czy dla uczestników handlu przygranicznego zakupy są celem podróży, i w jaki sposób łączy się inne cele podróży z uczestnictwem w handlu przygranicznym? W artykule skoncentrowano się na przedstawieniu wzajemnych zależności między celem przekraczania granicy przez uczestników handlu przygranicznego a strukturą dokonywanych za granicą zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim. Zagadnienie rozpatruje się w dwóch przekrojach czasowych: rok 2001 – przedstawiający zjawisko przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, i lata 2010-2011 – po akcesji Polski z UE. Wybór lat, dla których prowadzi się analizę, podyktowany jest dostępnością danych.

2. Metodyka badania

W pracy wykorzystano dane ankietowe, dane statystyczne WUS w Rzeszowie oraz obserwacje własne. Podstawowym źródłem informacji dla roku 2001 jest ankieta przeprowadzona przez Główny Urząd Cel w czerwcu i lipcu 2001 r. z uczestnikami handlu przygranicznego na granicach Polski. W artykule wzięto pod uwagę wyniki ankiety z przejść granicznych z Ukrainą. Respondentów do badania dobierano w sposób losowy, z zachowaniem proporcjonalności liczby wykonanych ankiet do natężenia ruchu – w ten sposób największa liczba ankiet została wykonana w godzinach porannych i popołudniowych, a relatywnie rzadziej przeprowadzano badanie ankietowe w godzinach nocnych³. Ankieta zawierała pytania dotyczące celu prze-

² *Badanie obrotu towarów i usług w ruchu granicznym na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej na terenie Polski w I kwartale 2010 roku*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2010.

³ H. Powęska, *Cross-border shopping in Poland in the early 21st century*, *Oeconomia ACTA* no. 7, Warszawa 2008, s. 111-122.

kraczenia granicy przez uczestników handlu przygranicznego oraz przewożonych przez nich towarów, ich rodzaju i ilości. W ankiecie określono następujące cele podróży: drobny handel, który rozumiano jako zakup małych ilości artykułów, przewóz ich przez granicę i odsprzedaż ich np. na bazarze czy na dworcu bez rejestracji w dokumentach odprawy celnej, odwiedziny, co najczęściej wiązało się z wizytą u rodziny lub znajomych zamieszkujących w sąsiadującym kraju, służbowy, turystyczny, zakupy, które zaznaczano w przypadku podróźnego, który przewoził przez granicę zakupione za granicą towary przeznaczone na własne potrzeby. Całość uzupełniono kategorią „inny”. Pytanie o przewożone towary miało charakter otwarty (w postaci tabeli) z odpowiednim miejscem na wpisanie nazwy towaru i jego ilości. Źródłem danych dla lat 2010-2011 są badania ruchu granicznego prowadzone przez Ośrodek Badań Obszarów Transgranicznych i Statystyki Euroregionalnej Urzędu Statystycznego w Rzeszowie we współpracy z Urzędem Statystycznym w Lublinie, a także przy wsparciu Straży Granicznej i Służby Celnej oraz władz regionalnych⁴. Badanie prowadzono metodą ankietową na przejściach granicznych. W pytaniu o cel podróży respondenci wskazywali jedną z następujących możliwości: zakupy, turystyka, praca najemna, praca na własny rachunek, nauka, odwiedziny, tranzyt, leczenie, inne. Zakres przywiezionych towarów, ich rodzaj i ilość były w badaniu ankietowym przedstawione w oparciu o pytania dotyczące wydanej przez respondenta kwoty na zakup towarów żywnościowych, towarów nieżywnościowych i wydatkowanej kwoty na inne cele związane z pobytem za granicą. Wśród towarów żywnościowych wyróżniono w ankiecie: mięso i wyroby mięsne, produkty mleczarskie i tłuszcze jadalne, warzywa, owoce i ich przetwory, kawę, herbatę, kakao i napoje bezalkoholowe, produkty zbożowe i wyroby cukiernicze oraz pozostałe towary żywnościowe. Wśród towarów nieżywnościowych wskazano: odzież i obuwie, artykuły do wystroju mieszkań, materiały budowlane, sprzęt gospodarstwa domowego i RTV, środki czystości i artykuły kosmetyczno-toaletowe, części i akcesoria do środków transportu, paliwa oraz pozostałe towary nieżywnościowe. Pozostałe wydatki związane z pobytem obejmują wydatki na cele noclegowe, usługi gastronomiczne, usługi leczniczo-rehabilitacyjne itp. W analizie uwzględniono także wyniki własnych obserwacji terenowych prowadzonych na pograniczu polsko-ukraińskim w 2010 roku.

⁴ *Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS, Informacje i opracowania statystyczne., Rzeszów, 2012; *Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS, Informacje i opracowania statystyczne, Rzeszów 2011.

3. Cel podróży uczestników handlu przygranicznego a struktura towarowa zakupów transgranicznych na pograniczu polsko-ukraińskim w 2001 r.

Chęć dokonania zakupów i przewóz przez granicę towarów były istotnym czynnikiem wpływającym na wielkość ruchu granicznego na pograniczu polsko-ukraińskim w 2001 roku. Dlatego udział uczestników handlu przygranicznego w ruchu osób przez granicę polsko-ukraińską w 2001 r. był znaczny (tab. 1). Zakupy stanowiły główną przyczynę przekraczania granicy przez ludność ukraińską (33,75%). Istotne znaczenie wśród przyczyn przyjazdu do Polski dla naszych południowo-wschodnich sąsiadów miały także odwiedziny znajomych, osób bliskich i rodziny (22,3%) i drobny handel (18,33%). Pozostałe cele podróży były rzadziej wskazywane przez Ukraińców. Natomiast Polacy przekraczali granicę głównie w celach turystycznych (38,01%), a także jadąc w odwiedziny (19,34%) czy służbowo (17,28%).

Tabela 1. Narodowość a deklarowany cel podróży uczestników handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim w 2001 r.

Deklarowany cel podróży	Uczestnicy handlu przygranicznego			
	narodowości polskiej		narodowości ukraińskiej	
	liczba	%	liczba	%
Drobny handel	28	6,4	309	18,3
Owiedziny	84	19,1	376	22,3
Służbowy	79	17,9	141	8,4
Turystyczny	162	36,8	212	12,6
Zakupy	47	10,7	569	33,7
Inny	40	9,1	80	4,7
Razem	440	100,0	1687	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W 2001 r. Polacy (tab. 2) kupowali w ramach handlu przygranicznego na Ukrainie głównie towary akcyzowe: papierosy oraz alkohol wysokoprocentowy (powyżej 38% zawartości czystego spirytusu). Nasi rodacy wskazujący drobny handel jako cel podróży najczęściej kupowali za granicą papierosy (53,6%), natomiast alkohol wysokoprocentowy częściej kupowali przekraczając granicę w celach: turystycznym (55,2%), służbowym (58,7%) oraz powracając z odwiedzin (53,6%). Dokonywanie zakupów i przewożenie przez Polaków przez granicę w 2001 r. alkoholi wysokoprocentowych było duże i właściwie niezależne od zadeklarowanego celu podróży. Najmniej tego artykułu przewoziły osoby deklarujące drobny handel. W przypadku papierosów najwięcej tego towaru znajdowało się w bagażach obywateli polskich deklarujących jako cel swojej podróży drobny handel (ponad 50%),

Tabela 2. Cel podróży uczestników handlu przygranicznego narodowości polskiej a towary przewożone przez granicę polsko-ukraińską w 2001 r.

Cel podróży	Przewożone przez granicę grupy towarów									
	alkohole wysoko- procentowe		papierosy		spirytus, wino i piwo		pozostałe grupy towarów		razem	
	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%
Drobny handel	9	3,8	15	9,3	3	10,0	1	6,7	28	6,4
Odwiedziny	45	19,2	32	19,9	7	23,4			84	19,1
Służbowy	44	18,9	21	13,0	4	13,3	10	66,6	79	17,9
Turystyczny	91	38,9	64	39,8	6	20,0	1	6,7	162	36,8
Zakupy	22	9,4	19	11,8	4	13,3	2	13,3	47	10,7
Inny	23	9,8	10	6,2	6	20,0	1	6,7	40	9,1
Razem	234	100,0	161	100,0	30	100,0	15	100,0	440	100,0

Źródło: opracowanie własne.

w przypadkach deklarowania innych przyczyn podróży udział przekraczających granicę z papierosami w bagażach wynosił między 30 a 40%.

Pozostałe grupy towarów przewożonych przez Polaków w 2001 r. przez granicę polsko-ukraińską to inne wyroby alkoholowe. Odnotowywano także rzadkie przypadki zakupów artykułów żywnościowych, sprzętu AGD czy wyrobów z drewna. Transgranicznym podróżom handlowym ludności ukraińskiej towarzyszyło szersze niż u Polaków spektrum artykułów uzupełniających. Były to: alkohole niskoprocentowe, odzież i obuwie, perfumy, szkło i ceramika, wyroby z drewna, sprzęt AGD i inne. Z obserwacji przejść pogranicza polsko-ukraińskiego wynika, że głównymi czynnikami mającymi wpływ na asortyment kupowanych towarów w ramach handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim były różnica cen i braki w zaopatrzeniu na rynku⁵.

W przypadku obywateli ukraińskich (tab. 3) zaobserwowano pewną przewagę udziału osób przewożących papierosy nad przewożącymi alkohol wysokoprocentowy wśród przekraczających granicę w celach: drobny handel (odpowiednio 45,6% do 41,1%), turystycznym (odpowiednio 44,8% do 37,7%) oraz przyjeżdżając do Polski na zakupy (odpowiednio: 49,4% do 44,1%). Natomiast więcej alkoholu wysokoprocentowego niż papierosów przywozili do Polski Ukraińcy podając jako cel odwiedziny (odpowiednio: 47,1% do 43,9%) oraz cele służbowe (odpowiednio: 53,2% do 40,4%).

⁵ H. Powęska, *Struktura towarowa handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Rolnictwa i Agrobiznesu, t. XIII, z. 2, Warszawa-Poznań-Wrocław 2011, s. 371-376.

Tabela 3. Cel podróży uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej a towary przewożone przez granicę polsko-ukraińską w 2001 r.

Cel podróży	Przewożone grupy towarów									
	alkohole wysoko-procentowe		papierosy		pozostałe alkohole		pozostałe grupy towarów		razem	
	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%
Drobny handel	127	17,0	141	18,2	22	20,4	19	33,3	309	18,3
Odwiedziny	177	23,7	165	21,3	20	18,5	14	24,6	376	22,3
Służbowy	75	10,0	57	7,4	5	4,6	4	7,0	141	8,4
Turystyczny	80	10,7	95	12,3	28	25,9	9	15,8	212	12,6
Zakupy	251	33,6	281	36,3	31	28,7	6	10,5	569	33,7
Inny	37	5,0	36	4,5	2	1,9	5	8,8	80	4,7
Razem	747	100,0	775	100,0	108	100,0	57	100,0	1687	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Różnice między sposobem uczestnictwa w handlu przygranicznym między Polakami i Ukraińcami można tłumaczyć różnym przeznaczeniem zakupowanych towarów. Na podstawie prowadzonych wieloletnich obserwacji można stwierdzić, że Polacy towary zakupione za granicą i przewiezione do miejsca zamieszkania przeznaczali głównie na użytek własny bądź rodziny i znajomych, natomiast Ukraińcy, niezależnie od podawanego celu podróży, bardzo często odsprzedali przewiezione towary np. na targowiskach, dworcach i w innych powszechnie dostępnych miejscach.

4. Cel podróży uczestników handlu przygranicznego i struktura towarowa zakupów transgranicznych na pograniczu polsko-ukraińskim w latach 2010-2011

W latach 2010-2011 dominującym celem podróży odbywających się przez granicę polsko-ukraińską były zakupy (tab. 4). Tak wśród obywateli polskich, jak i wśród obcokrajowców (w 90% narodowości ukraińskiej) odnotowano wzrost udziału tej przyczyny przekraczania granicy.

W przypadku uczestników handlu przygranicznego narodowości polskiej był to wzrost o 0,5%, wśród uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej wzrost ten wyniósł 2,3%. Jednocześnie zarejestrowano spadek wyjazdów turystycznych o 0,8% w przypadku Polaków i o 1,1% wśród Ukraińców. Zmniejszenie udziału wyjazdów odnotowano także z powodu zdrowia i nauki. Tak wśród Polaków, jak

Tabela 4. Deklarowany cel podróży uczestników handlu przygranicznego przekraczających granicę polsko-ukraińską w 2011 r. (%)

Deklarowany cel podróży	Uczestnicy handlu przygranicznego			
	narodowości polskiej		narodowości ukraińskiej	
	2010	2011	2010	2011
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
Zakupy	89,9	90,4	85,5	87,8
Turystyka	3,0	2,2	1,6	0,5
Praca najemna	0,4	0,4	1,8	1,2
Praca na własny rachunek	1,0	1,2	3,1	2,3
Nauka	0,2	0,1	0,2	0,1
Odwiedziny	4,5	4,9	2,2	1,9
Tranzyt			3,0	3,5
Leczenie	0,2	0,2	0,1	0,1
Inne	0,9	0,6	2,5	2,6

Źródło: opracowanie na podstawie: (1) *Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS, Informacje i opracowania statystyczne, Rzeszów 2012; (2) *Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS, Informacje i opracowania statystyczne, Rzeszów 2011.

i obcokrajowców odnotowano w obu tych kategoriach spadek z 0,2% w 2010 r. do 0,1% w 2011 roku. Pozostałe kategorie, w których odnotowano spadek udziału przekroczeń granicy przez obcokrajowców, to: odwiedziny, praca najemna i praca na własny rachunek. Tendencję wzrostową zarejestrowano dla przejeżdżających tranzytem i w kategorii inne. Natomiast Polacy w 2011 r. częściej niż w 2010 r. jeździli na Ukrainę z powodu odwiedzin i pracy na własny rachunek.

W latach 2010-2011 uczestnicy handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej w znacznym stopniu przeznaczali wydatkowane w Polsce pieniądze na zakup towarów, i tylko ok. 1% wydawali na usługi, przy czym tak kwota w PLN, jak i udział w całości wydatków przeznaczone na usługi się zmniejszyły (tab. 5). Drugą prawidłowością wartą odnotowania jest wzrost wartości bezwzględnej zakupów dokonywanych w Polsce przez Ukraińców, co dotyczy wartości zakupów ogółem, jak i wszystkich kategorii towarów. Trzecia prawidłowość dotyczy struktury zakupów – zwiększa się udział głównych towarów przewożonych w ramach handlu przygranicznego z Polski na Ukrainę, w tym materiałów budowlanych, a także środków czystości i artykułów kosmetyczno-toaletowych oraz części i akcesoriów do środków transportu. Udział pozostałych kategorii towarów w strukturze zakupów zmniejszył się, pomimo wzrostu bezwzględnej wartości zakupów danej grupy.

Tabela 5. Struktura towarowa zakupów dokonywanych w Polsce przez obcokrajowców w ramach handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim w latach 2010-2011

Grupa towarowa	Wartość zakupionych towarów przez Ukraińców w Polsce w ramach handlu przygranicznego (tys. PLN)		Udział grupy towarowej w strukturze zakupów Ukraińców w Polsce w ramach handlu przygranicznego (%)	
	2010	2011	2010	2011
Zakupy ogółem	2 250 743,8	3 083 702,6	98,6	99,0
Mięso i wyroby mięsne	179 341,0	185 743,9	7,9	6,0
Warzywa, owoce i ich przetwory	45 888,4	64 729,9	2,0	2,1
Pozostałe artykuły żywnościowe	61 715,4	73 567,0	2,7	2,4
Odzież i obuwie	82 889,1	85 624,8	3,6	2,7
Artykuły do wystroju mieszkań	102 430,8	132 016,0	4,5	4,2
Materiały budowlane	885 508,4	1 256 086,5	38,8	40,3
Sprzęt gospodarstwa domowego	321 689,4	411 003,4	14,1	13,2
Artykuły radiowo-telewizyjne	107 543,7	139 851,6	4,7	4,5
Środki czystości i artykuły kosmetyczno-toaletowe	97 101,4	174 463,2	4,3	5,6
Części i akcesoria do środków transportu	300 465,3	452 793,1	13,1	14,5
Pozostałe artykuły przemysłowe	66 179,9	107 823,2	2,9	3,5
Pozostałe wydatki	31 933,6	30 316,4	1,4	1,0
Wydatki ogółem	2 282 677,3	3 114 018,9	100,0	100,0

Źródło: jak w tab. 4.

W latach 2010-2011 Polacy uczestniczący w handlu przygranicznym wydawali na Ukrainie po ok. 300 mln PLN w skali każdego roku. Z kwoty tej ok. 95% przeznaczali na zakup towarów, a ok. 5% na usługi, głównie noclegowe i gastronomiczne, i podobnie jak w przypadku struktury wydatków obcokrajowców w Polsce, tak kwota w PLN, jak i udział w całości wydatków przeznaczone na usługi się zmniejszały (tab. 6). Należy również odnotować spadek wartości bezwzględnej zakupów dokonywanych przez Polaków na Ukrainie, co dotyczy zarówno wartości zakupów ogółem, jak i wszystkich kategorii towarów. Natomiast analizując udział grup towarów w strukturze zakupów, należy wskazać na fakt zwiększania się udziału paliwa i spadku udziału większości grup towarów, w tym: warzyw, owoców i ich

Tabela 6. Struktura towarowa zakupów dokonywanych na Ukrainie przez Polaków w ramach handlu przygranicznego w latach 2010-2011

Grupa towarowa	Wartość towarów zakupionych przez Polaków na Ukrainie w ramach handlu przygranicznego (tys. PLN)		Udział grupy towarowej w strukturze zakupów Polaków na Ukrainie w ramach handlu przygranicznego (%)	
	2010	2011	2010	2011
Zakupy ogółem	323 730,3	315 250,8	95,2	95,4
Warzywa, owoce i ich przetwory	4 985,3	3 693,1	1,5	1,1
Wyroby cukiernicze	27 756,9	24 945,9	8,2	7,5
Kawa, herbata, kakao i napoje bezalkoholowe	12 219,6	8 114,2	3,6	2,5
Pozostałe artykuły żywnościowe	2 320,0	2 182,6	0,7	0,7
Napoje alkoholowe	43 636,7	36 825,0	12,8	11,1
Wyroby tytoniowe	11 892,7	10 162,0	3,5	3,1
Odzież i obuwie	9 283,6	5 809,4	2,7	1,8
Artykuły do wystroju mieszkań	4 383,7	1 915,8	1,3	0,6
Części i akcesoria do środków transportu	1 285,1	607,1	0,4	0,2
Paliwo	204 463,4	219 984,4	60,1	66,6
Pozostałe artykuły przemysłowe	1 503,2	1 011,3	0,4	0,3
Pozostałe wydatki	16 287,6	15 257,6	4,8	4,6
Wydatki ogółem	340 018,0	330 508,4	100,0	100,0

Źródło: jak w tab. 4.

przetworów, wyrobów cukierniczych, kawy, herbaty, kakao i napojów bezalkoholowych, napojów alkoholowych, wyrobów tytoniowych, odzieży i obuwia, artykułów do wystroju mieszkań, części i akcesoriów do środków transportu i pozostałych towarów przemysłowych.

5. Podsumowanie

Przeprowadzona w artykule analiza pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Handel przygraniczny, czyli dokonywanie zakupów za granicą bez rejestracji zakupionych towarów w dokumentach odprawy celnej, był istotnym celem przekraczania granicy polsko-ukraińskiej w okresie 2001-2011. W tym czasie odsetek osób, dla których zakupy były celem głównym, zwiększył się z 20% do 90%

ogółu podróży w przypadku Polaków i z 50% do 90% w przypadku Ukraińców. W ten sposób handel przygraniczny stał się czynnikiem dynamizującym natężenie ruchu granicznego na granicy polsko-ukraińskiej.

- Dokonywanie zakupów transgranicznych było realizowane przez osoby przekraczające granicę polsko-ukraińską w celach bezpośrednio związanych z handlem przygranicznym, jak i w przypadkach podróży odbywających się z innych przyczyn. W szczególności cel turystyczny jest wyraźnie powiązany z realizacją zakupów transgranicznych.
- W latach 2010-2011 zaobserwowano zwiększanie się wydatków przeznaczanych przez uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej na zakupy w Polsce, przy jednoczesnym zmniejszaniu się wydatków Ukraińców na usługi. W przypadku Polaków w roku 2011 w porównaniu z rokiem 2010 zmniejszyła się tak kwota wydatków na zakup towarów, jak i kwota wydatków na usługi w ramach handlu przygranicznego na Ukrainie.
- Wśród zakupów dokonywanych w ramach handlu przygranicznego przez Ukraińców w Polsce dominowały materiały budowlane, natomiast Polacy kupowali przede wszystkim paliwo. Na strukturę towarową handlu przygranicznego realizowanego przez Polaków największy wpływ ma czynnik ekonomiczny, w tym przede wszystkim różnice cen towarów o podobnym przeznaczeniu, natomiast w przypadku Ukraińców oddziaływały trzy czynniki: cena, braki w zaopatrzeniu na wewnętrznym rynku oraz jakość towarów.

Literatura

- Badanie obrotu towarów i usług w ruchu granicznym na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej na terenie Polski w I kwartale 2010 roku*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2010.
- Bygvra S., Westlund H., *Shopping behaviour in the Oresund region before and after the establishment of the fixed link between Denmark and Sweden*, "GeoJournal" 2004, 61
- Ciok S., *Pogranicze polsko-niemieckie. Problemy współpracy transgranicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Acta Universitatis Wratislaviensis 2004, no. 2603.
- Guo Ch., Vasquez-Parraga A.Z., Wang Y., *An exploratory study of motives for Mexican nationals to shop in the US: More than meets the eye*, "Journal of Retailing and Consumer Services" 2006, 13.
- Powęska H., *Cross-border shopping in Poland in the early 21st century*, Oeconomia ACTA no. 7, Warszawa 2008.
- Powęska H., *Struktura towarowa handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Rolnictwa i Agrobiznesu, t. XIII, z. 2, Warszawa-Poznań-Wrocław 2011.
- Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS, Informacje i opracowania statystyczne, Rzeszów 2011.
- Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS, Informacje i opracowania statystyczne, Rzeszów 2012.

THE PURPOSE OF CROSSING THE BORDER BY CROSS-BORDER TRADERS AND THE COMMODITY STRUCTURE OF CROSS-BORDER PURCHASING IN THE POLISH-UKRAINIAN BORDER REGION

Summary: Cross-border trade was dynamically developing in the Polish section of the eastern border of the European Union, specifically in the Polish-Ukrainian border region. During the past decade there was an increase in the proportion of border crossings which were mainly aimed at cross-border purchasing. The share of Ukrainian citizens in the total number of the participants of cross-border trade was increasing and, at the same time, the share of Polish citizens was decreasing. Ukrainians mostly bought building materials in Poland, while Poles fuel in Ukraine. We must therefore conclude that price had the greatest impact on the commodity structure of cross-border trade carried out by Poles, while in the case of Ukrainians, the price, supply shortages in the internal market and the quality of goods were the main factors affecting this structure.

Keywords: participants in the cross-border trade, Polish-Ukrainian borderlands.